

ментом дослідження закономірностей просторового розвитку регіонів країни, застосування якого дозволить підвищити ефективність управлінських рішень у сфері стимулювання інновацій, забезпечити системний підхід до моделювання просторового розвитку регіонів, усунути глибокі соціально-економічні диспропорції всередині окремого регіону.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Mackinder H.J. The Geographical Pivot of History. The Geographical Journal, 1904, vol. 23. № 4, pp. 421–437.
- Маккіндер Х. Дж. Географическая ось истории // Полис. – № 4 – 1995. – 62–69.
- Mahan H. The Influence of Sea Power Upon History, 1660–1783. The Project Gutenberg eBook [Electronic resource]: <http://www.gutenberg.org/files/13529/13529-h/13529-h.htm>
- Spykman N. The Geography of the Peace, New-York, 1944
- Haushofer Karl. Why Geopolitic? // In book: The Geopolitics. Reader / C. Toal, S. Dalby, P. Routledge – London – New-York: Routledge, 1998. – 346p.
- Хаусхофер К. О геополитике. Работы разных лет. – М.: Мысль, 2001. – 426 с.
- Ratzel F. Politische Geographic / F. Ratzel. – Munchen, Leipzig, Oldenbourg, 1897. – 715s.
- Бродель Ф. Очерки истории / Фернан Бродель. – М.: Академический проект, 2015. – 432с.
- Центр и периферия в региональном развитии / О. В. Грицай, Г. В. Йоффе, А. И. Тревиш. – М.: Наука, 1991. – 168с.
- К. В. Коломієць Модель «центр-периферія» в регіональному вимірі // Вісник ОНУ. Сер.: Географічні та геологічні науки, 2014. Т. 19, вип. 4, с. 76–87.
- Гладкий О. В. Сучасні вітчизняні концепції регіональної економіки // наукові записки Вінницького педуніверситету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія. – 2012. – Вип. 24. – С. 49–63.
- Shefer D. Localization economies in SMA's: A production function analysis // Journal of Urban Economics, vol. 13 (1), p. 55–64
- Sveikauskas L.A. The Productivity of cities // Quarterly Journal of Economics. Vol. 89 (3), p.393–413.
- Beaudry C., Schiffauerova A. Who's right, Marshall or Jacobs? The localization versus urbanization debate // Research Policy. Vol. 38 P. 318–337
- Пилипенко І. О. Історичні аспекти становлення та розвитку концепції «центр-периферія» / І. О. Пилипенко [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/nzvdpu_geogr/2008_15/istorichni%20aspektu
- Центр и периферия в региональном развитии / О. В. Грицай, Г. В. Йоффе, А. И. Тревиш. – М.: Наука, 1991. – 168с.
- Hagerstrand Torsten. The domain of human geography. У Chorley, Richard J. Directions in geography. London: Methuen, 1973. – pp. 67–87.

УДК 338.242:519.86

Кучер С.Ф.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства та економічної теорії
Бердянського державного педагогічного університету*

Шарик А.С.

*магістрант
Бердянського державного педагогічного університету*

СТРАТЕГІЇ АНАЛІЗУ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ПРИМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

У даній статті проведено теоретизоване дослідження сутнісної аналізу розвитку приморського регіону в системі управління. Визначено вимоги, які висуваються до аналізу. Визначено фактори розвитку регіональних економічних систем. Досліджено типи проблематики розвитку приморських територій.

Ключові слова: приморський регіон, управління, стратегія, аналіз, регіон.

Кучер С.Ф., Шарик А.С. СТРАТЕГИИ АНАЛИЗА РЕГИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ ПРИМОРСКОГО РЕГИОНА

В данной статье проведено теоретизированное исследование сущностной анализа развития приморского региона в системе управления. Определены требования, предъявляемые к анализу. Определены факторы развития региональных экономических систем. Исследованы типы проблематики развития приморских территорий.

Ключевые слова: приморский регион, управление, стратегия, анализ, регион.

Kucher S.F., Sharyk A.S. STRATEGIC ANALYSIS OF REGIONAL ECONOMIC SYSTEMS OF THE SEA COASTAL REGION

In given article theoretical research of essence of the strategic analysis of development of region in a control system of economic stability is lead. It is determined requirements which are put forward to the strategic analysis. Factors of development of regional economic systems are determined. The strategic purposes of development of sea coastal area are formulated.

Keywords: sea coastal area, management, strategy, the analysis, region.

Постановка проблеми. Кризові явища в економіці України за останні 3-4 роки вимагають приймати обґрунтовані стратегічні рішення. Тому все більше уваги приділяється регіональному розвитку держави, адже саме через наявність економічно сильних територій можна досягти позитивних зрушень в економіці країни в цілому. Всі наявні державні стратегії щодо реформування та подальшого розвитку економіки повинні пройти апробацію на рівні сільської, селищної, районної, міської громади, що викликає

необхідність у зміні підходів до управління даними процесами в рамках відповідного регіону.

Важливість розгляду даного питання підтверджується тим, що аспекти розвитку економіки приморських територій під різним кутом зору розглядаються як на законодавчому, так і на науковому рівні.

Аналіз провідних елементів процедури формування стратегічного плану приморського регіону, необхідного для забезпечення стійкості та розвитку являє собою етап до планових досліджень, на

якому системно аналізуються фактори середовища й ресурсного потенціалу соціально-економічної системи для визначення «поточного стану» або «сформованої ситуації» і виявлення умов для її подальшого функціонування й розвитку системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях зарубіжних і вітчизняних авторів стратегічному аналізу приділяється велика увага. Він розглядається в якості одного з фундаментальних етапів стратегічного планування. Крім того, проводяться дослідження в області стратегічного аналізу зовнішнього навколишнього середовища [1, 2, 3, 4, 5]. Однак методологічні основи проведення стратегічного аналізу розробляються переважно для підприємств.

Відзначаючи різноманіття фундаментальних підходів до розкриття окремих сторін досліджуваної тематики, варто підкреслити, що теоретико-методологічні аспекти стратегічного аналізу розвитку приморських регіонів є затребуваними для наукового пошуку.

Мета дослідження. Мета даного дослідження полягає в розвитку теорії і методології стратегічного аналізу розвитку економічних систем приморських територій в Україні на прикладі приморського міста Бердянськ.

Основні результати дослідження. Проблема проведення стратегічного аналізу соціально-економічної системи приморського міста вимагає свого вирішення, як у методологічному, так і в методичному плані. Представляється доцільним, щоб у процесі стратегічного аналізу дотримувалися вимоги:

1. Стратегічний аналіз функціонування соціально-економічної системи приморського регіону повинен включати два основних етапи: аналіз зовнішнього навколишнього середовища та аналіз ресурсного потенціалу. Природно, що ці два етапи взаємозалежні, оскільки результат стратегічного аналізу є синтезом висновків отриманих на кожному із цих етапів. Однак цілі дослідження й інформаційна база дозволяють розглядати їх окремо.

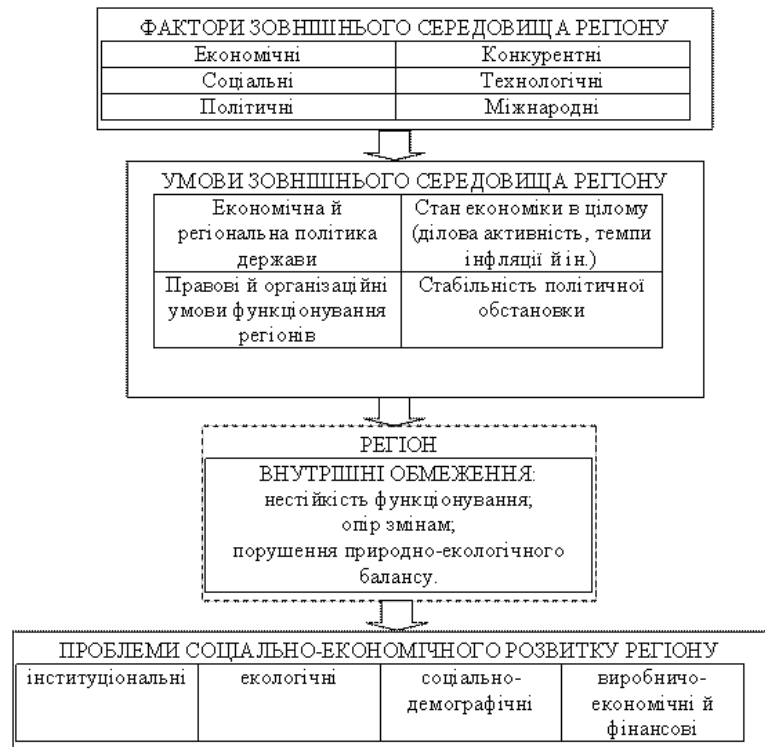
2. У процесі розробки вітчизняної концепції проведення стратегічного аналізу приморського регіону необхідно враховувати зарубіжні розробки в даній сфері, адаптуючи їх до умов вітчизняної економіки, що дозволить, по-перше, представити процес стратегічного аналізу системно,

а по-друге, висунути певні вимоги до ринкової інфраструктури з розрахунку необхідних показників і проведенню аналітичних досліджень із проблем, які цікавлять регіональну соціально-економічну систему.

3. Процедура стратегічного аналізу і його кожного етапу вимагає подальшого пророблення, аж до методичних рекомендацій, що забезпечують впровадження даного елемента в практичну діяльність.

Найбільш важливим в умовах цього аналізу є виділення таких негативних факторів, як:

- 1) депресивний стан економіки й необхідність фінансової підтримки ряду господарських суб'єктів;
- 2) нерівномірність соціально-економічного розвитку міст і районів, що вимагають надання дотацій територіям, що не забезпечують власну дохідну базу бюджету;
- 3) низький рівень матеріального забезпечення працівників бюджетної сфери, пенсіонерів, студентів;

Рис. 1. Взаємозв'язок дестабілізуючих факторів зовнішнього середовища регіону й комплексу регіональних проблем

Систематизовано автором за результатами досліджень та з використанням джерел [6, 7, 8]

Таблиця 1

Показники розвитку курортно-рекреаційного комплексу м. Бердянська за 2012-2015 роки

№ з/п	Назва показника	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
1.	Кількість розміщених об'єктів санаторно-курортної сфери в місті	117	118	118	97
2.	Кількість функціонуючих об'єктів санаторно-курортної сфери, в т.ч.:	100	102	82	66
	санаторії	6	6	6	6
	дитячі заклади оздоровлення та відпочинку	12	12	11	8
	засоби розміщення (база відпочинку, пансіонати, готелі)	82	84	65	52
3.	Кількість санаторно-курортних методик лікування, од.	160	172	180	180
4.	Кількість дітей оздоровлених в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, од.	12820	14591	11818	7730
5.	Кількість суб'єктів підприємницької діяльності, які займаються туристичною діяльністю (основний вид діяльності), од.	25	24	25	35
6.	Місткість закладів короткотермінового проживання туристів, од.	15000	15000	15000	15000
7.	Кількість закладів дозвілля та розваг, од.	5	5	5	5

Джерело: розраховано автором

4) стає безробіття;

На рис. 1 представлений взаємозв'язок дестабілізуючих факторів зовнішнього середовища приморського міста і комплексу регіональних проблем.

Як наслідок впливу факторів кризового середовища виступають наступні типові проблеми (проблемні ситуації) більшості приморських регіонів України:

1. Інституціональні проблеми:

– низька ефективність управління економікою, пов'язана зі становленням нової системи господарювання, з одного боку, і фактичною відсутністю цілісної концепції економічних перетворень – з іншої;

– нерозв'язаність і неврегульованість відносин регіонів із центром, що викликають питання в області самоврядування й економічної самостійності, включаючи питання володіння й розпорядження власністю.

2. Виробничо-економічні і фінансові проблеми міста (табл. 1):

– структурна незбалансованість туристично-рекреаційного комплексу й промислового виробництва й інших сфер;

– падіння обсягів виробництва внаслідок скорочення держзамовлень на продукцію, порушення господарських зв'язків, взаємних неплатежів підприємства, неефективної податкової і кредитної політики;

– кризовий стан фінансово-інвестиційної сфери;

– кризовий стан розвитку логістичних зв'язків, можливостей поставок комплектуючих деталей, вузлів, сировинних і інших матеріально-технічних ресурсів з інших регіонів і одночасно низький рівень внутрішньо-регіональної кооперації;

– не сформованість інфраструктури регіонального ринку.

Як видно з аналізу показників розвитку курортно-рекреаційного комплексу м. Бердянськ за 2012-2015 рр. майже по всіх основних показниках ми маємо незадовільний результат. Так, кількість розміщених об'єктів санаторно-курортної сфери в місті за три роки зменшилась майже на 20%, кількість функціонуючих об'єктів санаторно-курортної сфери за аналогічний період зменшилась на 34%.

Кількість дитячих закладів оздоровлення зменшилася на 30%, а кількість дітей оздоровлених в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку зменшилася з 12820 осіб в 2012 р. до 7730 осіб в 2015 р., що дорівнює падінню обсягів майже на 40%, як по кількості, так, звичайно, і за обсягами доходів до міського бюджету.

3. Соціально-демографічні проблеми (табл. 2):

– падіння рівня життя, випередження темпів росту цін над темпами росту заробітної плати;

– різка диференціація, розшарування населення за рівнем доходів, зростання антагонізму між окремими групами населення;

– неефективне використання трудових ресурсів, безробіття;

– падіння народжуваності, ріст смертності, скорочення чисельності населення;

– нестатне фінансування соціальної сфери;

– ріст злочинності, криміналізація всіх сфер громадського життя в регіоні.

Демографічна ситуація в м. Бердянську незадовільна через переважаювання смертності над народжуваністю, приросту населення, поки що не спостерігається через психічно-соціальні причини – психічна неадекватність молодих матерів, відсутність належних умов виховання дітей, відмови від них, народження дітей з різноманітними вадами – генетичними, психічними, соматичними, що у подальшому не сприяє народжуваності.

Чисельність наявного населення з кожним роком зменшується, багато підприємств та закладів закриваються, або скорочують персонал, так в 2012 р. на підприємствах м. Бердянська працювало 23985 осіб, то вже за три кризових роки чисельність працюючих зменшилася до 20152 осіб в 2015 р., що складає майже 10%. А це в свою чергу призводить до відтоку працездатного населення в інші регіони країни, або за кордон. Також це негативно відбивається на надходженнях та видатках місцевого бюджету, в той же час кількість осіб, що мають статус безробітного зростає майже на 50%.

4. Проблеми екології й природокористування:

– висока ресурсо- і екологоемкість виробництва, великі обсяги викидів у навколишнє середовище, незначний рівень переробки відходів виробництва й вторинних ресурсів;

– відсутність ефективних економічних механізмів регулювання природокористування й охорони навколишнього середовища;

– неефективне використання існуючих природних ресурсів.

Очевидно, що для конкретного міста зміст й сам «набір» проблем має специфіку, отже, напрямки, інструменти та механізми стратегічного управління розвитку будуть різними.

На основі вищевикладеного сформуємо стратегічні цілі [9]:

Бердянськ – приморське місто економічного розвитку і колективного підприємництва в умовах економічної кризи. Маючи в господарському комплексі переважну частку туристично-курортних закладів над підприємствами переробної промисловості, економіка приморського міста повинна бути максимально зорієнтована на індивідуальні запити ринку, виробництво товарів та надання туристичних послуг, яке повинно стати не просто тиражуванням товару, а мати майже індивідуальний підхід. Виходячи з того, що в даний час уже відбувається перехід від централізованої ієрархії організації виробництва до ієрархії кооперативного характеру, фактично організаційні структури курортної рекреації повинні перейти до мережевої кооперативної структури.

Висновки з проведеного дослідження. Відповідно до наведених стратегій наведемо механізм їх впровадження.

Таблиця 2

Моніторинг розвитку соціально-гуманітарної сфери за 2012-2015 роки

№ з/п	Назва показника	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
1.	Чисельність наявного населення міста Бердянська, тис. осіб	119,2	118,6	118,2	117,3
2.	Кількість дітей у дошкільних навчальних закладах	3252	3533	3363	3321
3.	Кількість учнів загальноосвітніх шкіл	-	8589	9593	9594
4.	Кількість студентів вищих навчальних закладів міста	11508	10067	9711	9067
5.	Чисельність працюючих на підприємствах міста, осіб	23985	22401	21188	20152
6.	Кількість осіб, що мали статус безробітного	4851	6963	6924	7249

Джерело: розраховано автором

Механізми та процедури реалізації стратегії базуються на тому, що стратегія в повному обсязі слугує інформаційною базою для підтримки прийняття стратегічних рішень в системі управління економікою приморського міста:

стратегія повинна поновлюватись щорічно, повинна бути створена група підтримки стратегії, окремий підрозділ адміністрації, який проводить моніторинг виконання стратегії, готує зміни, зберігає документи стратегії.

міська адміністрація визначає перелік процедур, пов'язаних з реалізацією затвердженої стратегії, який повинен передбачати:

розроблення, розгляд та затвердження відповідних програм регіонального розвитку;

підготовку відповідно до законодавства пропозицій до загальнодержавних прогнозів і програм економічного і соціального розвитку, висновків щодо доцільності розміщення на території міста нових підприємств та інших об'єктів незалежно від форм власності, можливостей та умов реалізації в місті інших стратегічних завдань розвитку окремих секторів економіки, що мають загальнодержавне значення;

участь в підготовці та укладанні угод щодо регіонального розвитку;

нормативно-правове, організаційне, фінансово-економічне, інформаційне, кадрове, науково-проектне забезпечення;

включення до щорічних бюджетів заходів з реалізації регіональної стратегії розвитку з врахуванням джерел їх фінансування;

визначення критеріїв та запровадження моніторингу реалізації стратегії, програм і угод регіонального розвитку.

фінансування заходів програми проводиться через їх включення до поточних програм або програм соціально-економічного розвитку м. Бердянська поточний рік.

Розробку стратегій моделювання діяльності на курортних територіях приморських регіонів не завершено: воно потребує не тільки організаційної,

креативної маркетингової, фінансової підтримки, але й науково-прикладного супроводу, чому будуть присвячені подальші наукові пошуки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Акофф Р. Л. Планирование в больших экономических системах / Акофф Р. Л.; пер. с англ. – М.: Сов. радио, 1972. – 223 с.
2. Амоша А. Регионы Украины: оценка конкурентоспособности / А. Амоша // Экономист. – 2005. – № 12. – С. 62-68.
3. Герасимчук З. В. Еколого-економічні основи формування та реалізації регіональної політики сталого розвитку (питання методології та методики): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / З. В. Герасимчук. – Л., 2002. – 52 с.
4. Данилишин Б. М. Еколого-економические проблемы устойчивого развития производительных сил Украины: дис. ... доктора экономических наук: 08.10.01 / Данилишин Богдан Михайлович. – К., 1996. – 397 с.
5. Долішній М. Актуальні завдання регіональної політики в Україні в сучасних умовах / М. Долішній // Регіональна економіка. – 2004. – № 3. – С. 16-32.
6. Кучер С. Ф. Регіональний аспект соціального інвестування. // Актуальні проблеми прогнозування поведінки складних соціально-економічних систем: Монографія / За ред. О. І. Черняка, П. В. Захарченка. – Бердянськ: Видавець Ткачук О. В., 2016. – С. 431-438.
7. Кучер С. Ф. Поняття та сутність курортно-рекреаційної системи приморського міста та її складові елементи. // Теоретичні, науково-методичні та прикладні засади ефективності функціонування і розвитку підприємств: [колективна монографія / за заг. ред. д. е. н. проф. А. А. Жигіря]. – Бердянськ: Видавець Ткачук О. В., 2016. С. 238 -272.
8. Кучер С. Ф. Методичні основи організаційно-економічного забезпечення перетворень у курортно-рекреаційній системі. // Теоретичні, науково-методичні та прикладні засади ефективності функціонування і розвитку підприємств: [колективна монографія / за заг. ред. д. е. н. проф. А. А. Жигіря]. – Бердянськ: Видавець Ткачук О. В., 2016. С. 272 -289.
9. Сологуб О. П. Теоретико-методологічні основи продуктивності економіки України: регіональні аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / О. П. Сологуб. – К., 1999. – 40 с.